

Ulf Erikssons oerhört djupa tanke

Ett citat av författaren Ulf Eriksson som simmat runt i pressen en tid, skärskådas av Knut Carlqvist i dagens krönika.

Citatet dök upp i Expressen och någon vecka senare i Svenska. Så en tredje gång i Dagens Nyheter. Och jag tänkte, nu har Ulf Eriksson fått till det igen. Eftersom guldkornen inte direkt tynger kultursidorna, så tar vi det en fjärde gång: "När man i det kritiska förnufts namn rivit ned alla värden inreder man åt sig en samtid där ingenting till slut kan hävdas utan våld, inte heller det kritiska förnuftet".

Krönika

Knut Carlqvist

Detta är en Oerhört Djup Tanke, vilket jag upptäckte i samma ögonblick jag började peta i den. Först tycktes den självklar, som gällde det båten: "Man skrapar bort skiten och så sjunker den jäveln". Det har vi varit med om lite till mans. Överfört på samhället kan det gälla utbildningssystemet. Ju fler är i skolbanken, desto dummare ungar. Men kulturarbetare är alltför verserade för enkla sanningar.

Essä?

Jag vet inte var citatet kommer ifrån. En essä? Kanske är det berättelsen om Ulf Erikssons traumatiska gymnasietid? Lektor Caligula sätter pekpinnen i bröstet på lille Ulf och betraktar honom med avsmak över glösgönen. Långsamt och eftertryckligt säger han: "När man i det kritiska förnufts namn rivit ned alla värden inreder man åt sig en samtid där ingenting till slut kan hävdas utan våld, inte heller det kritiska förnuftet. Vill Eriksson vänligen lägga fingrarna på katedern?"

Inte illa. Det finns egentligen bara två hakar. Ulf hade inte lektor Caligula som klassföreståndare, utan en självutplånade växtfärgare. Och han citeras med gillande på kultursidorna och som vi vet är ordning i klassrummet anatema bland bättre folk.

Aterstår inget annat än att analysera satsen. Det rör sig om en paradox och Göran Hägg visade häromdagen varför paradoxer så ofta är Oerhört Djupa Tankar. "Jag säger inget, så har jag ingenting sagt", mumlade till exempel Svante Masen med klurig min varena gång vi spelade poker. Trots att han samtidigt sade något. Vi var för packade för att fatta att gubben ansplade på kaosteori. Men åter till citatet.

Subjektet är ett obestämt "man" och detta "man" (Lill-Babs, det frånvarande subjektet, Hammarby-fansen, ärke-

biskop Weman) river för att inreda. Själv river jag för att bygga, men folk gör som de vill. "Man" har kanske använt motorsåg för att stycka soffan (Hammarby-fansen)? När "man" så småningom börjar inreda uppstår inte oväntat spänningar. Ulf Eriksson formulerar det en smula pimpinett: "Ingenting kan längre hävdas utan våld, suck". Det antyder trots allt att "man" tänker hävda "något" med våld. Den som "hävdar" är "man". Vem utsetts för hävdandet, i värsta fall motorsågen? Det får vi inte veta.

Här har Ulf Eriksson drabbats av tunghäfta, objektet har ramlat ner i ett svart hål och är blott synligt som en frånvaro (där fick jag till det). Han kan inte förmå sig att uttala den olyckliga namn (teddybjörnen Fredriksson, Lacans ande, Blue Saints, Jesus Kristus). Det kan förstås bero på, att han räknar sig till kategorin "man" och att de olyckliga därför utgör "de andra", på dagensnyheterkulturska "De Andra". Slår det mig nu.

Åhå. Det löser mysteriet med "det kritiska förnuftet" och alla de där värdena, som rivs ner. Värdet av en sup och en sillvans lär inte "det kritiska förnuftet" rå på, så värdena är väl av det eviga slaget, "det börjar med en knappål", "man vet vad man har" och "lika barn leka bäst".

Vidskepelse

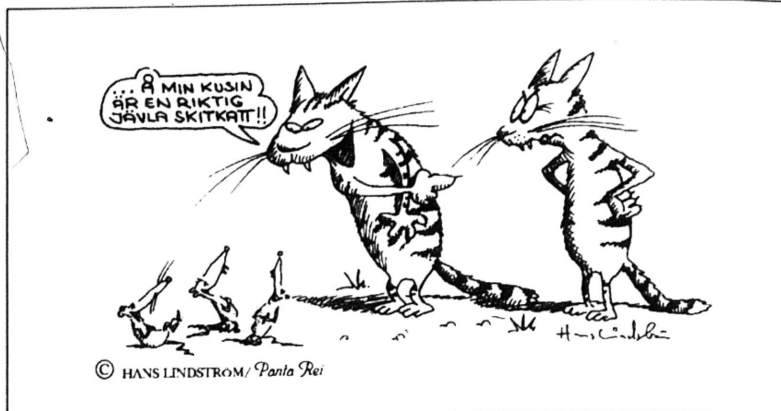
Anta att "man" utgörs av klassen Bildade Människor. Om då "man" aningslöst använder sin intellektuella skärpa till att riva ner fördomar och vidskepelse, hur ska "man" sedan kunna kontrollera De Andra? När Gud och Konungen har tjänat ut, hur ska De Andra hållas på plats? Tänk om folk får för sig att Folkhemmet inte är folkhemskt?

Tanken är visserligen Oerhört Djup, men som postmodernist är Ulf Eriksson medveten om att allt redan är skrivet. Citatet är den senaste maskan på en intertextuell strumpa, bredvid Robert Karl Oskar Broberg ("Vi borde hej, vi borde hej, vi borde hej oss") och Sigge Slammis ("Sedan de förbjöd mig att aga ungar, har jag varit tvungen att spöa upp dem mest varenda dag för att de ska lyda").

Nere vid strumpans tå har vi Platon: "Skalderna får inte intala vär ungdom, att Gudarna anstiftar ont och att heroer inte är ett dugg bättre än människor" (Staten). Än i dag dignar kulturarbetarna under uppgiften att kolportera uppbyggigheter till massan.

Knut Carlqvist

Vulgaritet

© HANS LINDSTRÖM/Panta Rei

Förolämpningen och vulgariteten som debattmetod fungerar utmärkt när man har ett litet, men bara ett litet, socialt övertag. Detta är Göran Häggs budskap idag.

För att kunna lurats i tal och skrift måste du som sagt framstå som trevlig, intelligent och kunnig. Men samtidigt går det kanske effektivast av de retoriska grepp du måste lära dig för att fuska med framgång ut på raka motsatsen. Det är den figur som skulle kunna kallas "vi verkligt obildade människor".

Fusk med retorik 6

Hur man
vinner debatter trots att
man har fel

Den skulle också kunna kallas "Schoopenhauer-attack" efter den store pessimisten som först formulerade principen: "En grovhet besegrar alla argument."

Skolgården

Det är det grepp som har den vidaste tillämpningen, från skolgården, över TV-studion till partikongressen och kulturdebatten. Men samtidigt är det kanske den fuskmetod som kräver mest eftertanke och fingertoppskänsla för att du inte ska göra bort dig och sätta dig själv på pottkanten.

Det ser väldigt enkelt ut. Motståndarna har försat på med besvärande fakta briljanta resonemang, försåtliga lögnery och obehagliga sanningar. I ett slag klipper du av träden och får skratarna och skrånarna på din sida med något i stil med: "Någon djävla ordning måste det vara i ett parti!" Eller: "Så talar dikta- turens kreatur!" Eller: "Jag svarar inte på frågor från fascister!" Eller: "Du och dina elitistdebatt- polare!" Eller: "Djävla våldtäk- tare!"

Uttalandet måste inte innehålla en svordom. Men det är aldrig fel.

Exemplen ovan kommer från politiken. Men på sin tid regerade Heidenstam kulturlivet med sin berömda princip att vad som behövdes för att få ungdomen

med sig var "en motsägelse och ett grovt ord". Åtminstone tills den gamle mästaren Strindberg kring 1910 återtog titeln med ännu grövre ord. Heidenstam krossades med att hans poesi liknade de annonser i pissouer- na där man lovar att bota köns- sjukdom och skära liktornar smärtfritt utan att kunna någon- dera! Med mera.

Hederlig apa

Den mest berömda av vetenskapliga debatter, om darwinismen mellan Th Huxley och biskopen av Oxford, vanns knappast genom den förstnämndes bättre argument. Det var då Huxley framhöll att han hellre ville ha en hederlig apa som förfader än en lögnaktig biskop som han fick publiken på sin sida!

Det kan se lätt ut. Djävligt lätt. Men så enkelt är det faktiskt inte. Ingmar Bergman förintade teaterkritikern Bengt Jahnson genom att säga "Se på fan!" och sen bokstavligen slå honom på käften. Men lyrikdebutanten som i en intervju förklarar att han ska slå DN:s poesirecensent på käften gör sig bara löjlig och blir utfryst ur kulturlivet.

Stig Malm

I sin makts dagar var Stig Malm en av landets förnämsta retoriker även i det här avseendet, mannen som givit oss flest bevingade ord efter Erik Göstaf Geijer. "Finansvalpar!" med mera. Men "fittstimmet" blev hans egen undergång några år senare.

O J Simpsons försvarare fick juryn att bortse från DNA-bevis med motiveringen att åklagarsidan hade hjälp av "nazistiska folkmördarrasister". (Ett vittne

hade privat använt ordet "nigger".) Men en aldrig så färg- brann svordom mot aldrig så tveksamma bevis gör antagligen saken bara värre för en incest- misstänkt svensk diversearbetare.

Den psykologiska grunden för Schoopenhauer-attacken är nämligen inte bara att de flesta lyssnare ändå inte fattar vad som sägs och att det gäller att få skratarna och skrånarna på sin sida. Den kan bara användas i ett mycket speciellt debattläge. I alla andra fall blir den fel och slår tillbaka på dig själv. En oversittares kvickhet roar alltid.

Förutsatt att den han slår på i sin tur står lite över oss.

Om motståndaren är dig socialt överlägsen gör du bara bort dig, och är han dig och oss väldigt underlägsen väcker du sympati för honom. Det här är greppet att använda när någon har bättre argument än du och precis hotar att vända på maktbalansen.

Om lyssnarna eller läsarna fortfarande är övertygade om att det är du som vet mest blir de smickrade när du går förbi uppstickaren, ner till "folkets" nivå och säger "djävla bajsprat". En professor i praktisk filosofi kan kalla en fientlig docent för "lymmel" i skrift, statsministeren kan säga att oppositionsledaren har "felprogrammerad hjärna" i TV. Då slutar debatten. Om du däremot har underläge verkar det som vanmäktigt hundgläfs.

När Göran Persson tystar en stackars liten tant med "såna där kommunister" är det en massmedial katastrof.

Förolämpningen och vulgariteten som debattmetod fungerar bara när du har lite, bara lite, socialt övertag.

Men då funkade den djävligt bra!

GÖRAN HÄGG

Kultursidan på Internet

www.bahnhof.se/FtiKultur

Läs varje dag!

Bläddra i arkivet!

Skriv ut i A4-storlek!